

"Maddiyattan olmayan, bilhassa mahiyetleri mütebayin olan bir çoklukta tasarruf eden bir zâtın, o çokluğun herbirisiyle bizzat mübaşeret ve muâlecesi lâzım değildir." cümlesini açıklar mısınız?

"İ'lem eyyühe'l-aziz! Maddiyattan olmayan, bilhassa mahiyetleri mütebayin olan bir çoklukta tasarruf eden bir zatın, o çokluğun her birisiyle bizzat mübaşeret ve muâlecesi lâzım değildir."

"Evet asker neferatı arasında bir kumandanın tasarrufatı, tanzimatı, ancak emir ve iradesiyle husule gelir. Eğer o kumandanlık vazifeleri ve işleri neferata havale edilirse, herbir neferin bizzat mübaşeret ve hizmetiyle veya herbir neferin bir kumandan kesilmesiyle vücut bulacaktır. Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın mahlûkatındaki tasarrufu, yalnız bir emir ve iradeyle olur. Bizzat mübaşereti yoktur-şemsin kâinatı tenvir ettiği gibi."(1)

Allah zatı itibariyle değil, isim ve sıfatları ile her şeyin yanında hazır ve nazırdır. Allah'ın isim ve sıfatları Onun zatı ile kaim ve Onun zatından kaynayıp geldiği için, dolaylı bir şekilde Allah'ın zatı her fiil ve icraatın memba ve esasıdır denilebilir. Ama Zat-ı Akdes asla ve kata mahlukat ile mübaşeret ve temas içinde değildir ve her şeyin yanında bizzat hazır ve nazır olmaz. Allah zatı ile her şeyin yanında bizzat hazır ve nazır demek şirk olur.

[On Altıncı Söz'](#)deki güneş örneği bu hakikati akla yaklaştırmak için verilmiştir. Güneş zatı itibarı ile bizden çok uzak olmasına rağmen, ısı ve ışığı ile göz bebeğimizin içine kadar giriyor. Allah da aynı şekilde zatı itibariyle mahlukattan nihayetsiz uzak ve münezzeh iken, isim ve sıfatları ile bize şah damarımızdan daha yakındır. Bu mana itibarıyla Allah kainatta zatı ile değil, isim ve sıfatları ile iş görüyor. Ama isim ve sıfatların arkasında ve membaı olarak yine Allah'ın mübarek Zat-ı Akdesi vardır.

Maddi alemde tesir ve tedbir ancak temas ile olur. Yani dokunmadan ve temas etmeden bir şeye tedbir ve tesir etmek mümkün değildir. Mesela, insan bir bardak su içmek için eli ile bardağı kavramadan, onu tutmadan suyu içemez.

Bu ilişki ve zorunluluk Allah için geçerli değildir. Allah temas ve mübaşeret etmeden, bir şeye **"Ol!.."** dedi mi oluverir. Bir şeyi icat etmesi için onunla temas etmeye muhtaç değildir. Yer çekimi bizi yeryüzüne bağlar, fakat dokunarak değil. Miknatis

da çiviyi dokunmadan çeker. Dokunmadan iş görmenin en büyük örneği insan ruhunda görülür. Biz ruhumuzdaki kuvvet sıfatıyla eşyayı kaldırırız, ama eşyaya dokunan o sıfat değil, ellerimizdir. Bir cümleyi ezberlediğimizde ondaki kelimeler hafızamızda kaydedilir, yine dokunmaksızın. Meleklerin bizim amellerimizi yazmaları da dokunmaksızın ve temassızdır.

Demek oluyor ki, bir varlık, maddeden uzaklaştığı nispette, mübaşeretsiz iş görme sahasında ilerleme kaydeder. **“Cenâb-ı Hakk’ın mahlukatındaki tasarrufu, yalnız bir emir ve irade ile olur. Bizzât mübaşereti yoktur. Şemsin kâinatı tenvir ettiği gibi.”** ifadesi de bu manaya matuftur.

Güneşin maddesi yeryüzündeki eşya ile temasta değildir, ama onun maddeden bir derece uzak olan ışığı, eşya ile temas edebilmekte ve onları aydınlatmaktadır. Güneş, “tenvir” fiilini eşya ile temas etmeksizin icra ettiği gibi, cazibesıyla de bütün gezegenlerini yine dokunmaksızın çekip çevirir. Bu misallerde olduğu gibi, basit bir mahluk böyle temassız iş görebiliyorsa, maddeden münezze ve mukaddes olan Allah elbette temas etmeden iş ve fiil icra edebilir demektir.

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Zeylül-Hubâb.](#)